

DOI: 10.31866/2616-745X.13.2024.306905
УДК 327.39-044.922:008(477:4-6ЄС)

ГЕОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Міщенко Алла Борисівна^{1а},
Пугач Анастасія Вікторівна^{2б}

¹Кандидатка політичних наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-6221>,
e-mail: mishenko.ab@gmail.com,

^аКиївський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

²Кандидатка філософських наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6003-9925>,
e-mail: Geufx@ukr.net,

^бЗігмунд Фройд Університет Україна,
Кловський узвіз, 7, Київ, Україна, 02000

Надіслано:

19.02.2024

Рецензовано:

27.02.2024

Прийнято:

28.02.2024

Для цитування:

Міщенко, А.Б. та Пугач, А.В., 2024. Геокультурні трансформації українців у процесі європейської інтеграції. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 13, с.130-146. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306905>.

Стаття присвячена дослідженню геокультурної трансформації українців, яка відбулася протягом років незалежності щодо зовнішньополітичного курсу розвитку держави. Було визначено, що європейська інтеграція набувала актуалізації серед українців у періоди криз, зокрема Помаранчевої революції 2004 року, Революції гідності 2013–2014 років, а також із початком повномасштабної війни Росії проти України у 2022 році, що максимально консолідувало націю до рівня 90% підтримки вступу до ЄС і НАТО, зруйнувавши усі інші територіальні та ідеологічні відмінності серед громадян. Використовуючи статистичний і порівняльний методи, вдалося виявити політико-

© Міщенко, А.Б., 2024

© Пугач, А.В., 2024

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА ГЕОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

інтеграційні події, які суттєво змінили настрої громадян щодо західного вектора інтеграції. Системний метод дозволив розкрити сутність європейської інтеграції не лише як географічне розширення кордонів, правову імплементованість правил чи забезпечення економічного зростання, а й через сприйняття та включення в соціальні практики базових європейських цінностей (рівності, свободи, демократії, верховенства права тощо), визнання і дотримання яких є ключовим для країн-кандидатів.

Для українців все ще характерні ряд пострадянських цінностей і соціальних практик, орієнтованих на колективістську свідомість та етатистську (патерналістську) парадигму державного управління, неунормовані питання верховенства права, гендерної рівності, толерантності. Водночас дослідження останніх років фіксують індивідуалістські настрої та домінування людиноцентричних ціннісних орієнтирів, що наближає та збільшує шанси України на швидку адаптацію до реальності співжиття з європейськими націями. Відповідно, набула підтвердження гіпотеза, що геокультурна трансформація українців можлива за умови усвідомленої зміни соціальних практик у процесі європейської інтеграції.

Ключові слова: геокультура; зовнішньополітична орієнтація; європейська інтеграція; політична трансформація; цінності.

Вступ

Трансформація України як держави останні два десятиліття відбувається більш інтенсивними темпами, ніж у попередній пострадянський період. Це зумовлено революційними подіями Помаранчевої революції 2004 року, а потім і Революції гідності 2013–2014 років. Вони зафіксували цікавий тренд змін у свідомості громадян, який був пов'язаний не із фінансовими, соціальними чи політичними кризами, а швидше стали боротьбою за нову ціннісну парадигму, певну протилежність радянській покірності громадянина й зародження явища середнього класу нового покоління. Віра у необхідність бути активними у тих подіях, прагнення стати частиною сформованого, сталого та розвиненого простору Європейського Союзу, а згодом і НАТО стали надважливими для більшості українців, які брали у них участь. .

Але бути нацією, що «бореться на майданах» за свою мрію, й бути нацією, що відповідає спільним принципам, на яких стало можливим об'єднання народів Європи, – відмінні дефініції. Тому важливо дослідити геокультурну трансформацію українців у процесі європейської інтеграції.

Але водночас розкрити як політичний контекст вимог державної модернізації та адаптації до процедур державного управління, так і сконцентруватись на виявленні спільних та відмінних світоглядних позицій між європейцями і українцями з метою вироблення рекомендацій щодо геокультурної трансформації українського суспільства у його сприйняттях та поведінкових моделях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Європейська інтеграція України часто ставала об'єктом дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених, де акцентовано на контексті цивілізаційної та геокультурної інтеграції, а також стратегіях розширення ЄС через усвідомлення готовності суспільств до нових форм співжиття, серед яких Ф. Барт (Barth, 2000), Д. Муазі (2018), Е. Меєр (2023), Т. Снайдер (Snyder, 2018), Т. Сарацин (2016), Ф. Шіммельфеннінг та У. Зедельмаєр (2010) та ін.

Геокультурний код або ціннісні орієнтири, характерні для української нації, були детально описані у працях Д. Вояковського (2015), С. Комарека (2020), І. Костирі (2015; 2021), Я. Романчука (2023) та інших. Динамічності цим дослідженням додають результати періодичних і різноформатних соціологічних опитувань громадян, які здатні фіксувати зміни настроїв, зокрема зовнішньополітичні орієнтації. Серед таких інституцій Інститут соціології НАН України, Соціологічна група «Рейтинг», Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, Центр соціальних та маркетингових досліджень «SOCIS» та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Європейська інтеграція України є досить актуальною для наукової спільноти, враховуючи чіткі нормативно-правові підстави фіксації зовнішньополітичного вектора розвитку країни в Конституції держави, що обумовило великі напрацювання цієї теми. Беззаперечним фактом є і пошук серед науковців відповідей на питання культурного коду нашої нації, традицій та цінностей політичної модернізації, а також особливостей політичної культури пострадянського розвитку України. Однак у цьому дослідженні актуалізується аналіз геокультурного аспекта трансформації орієнтацій українців з урахуванням зовнішньополітичної європейської інтеграції, де кордони, економіка та право є лише уявними системами цивілізаційного розвитку нації.

Постановка завдання дослідження

Метою пропонованого дослідження є аналіз динаміки змін геокультурних трансформацій українців у період європейської інтеграції.

Завданнями статті є розкриття особливостей впливу кризових подій, зокрема революцій, на зміну зовнішньополітичних орієнтацій українців, виявлення спільних та відмінних цінностей для громадян Європейського Союзу та України, обґрунтування теоретико-прикладних інструментів посилення геокультурної трансформації українців у процесі європейської інтеграції.

У дослідженні були використані історичний, порівняльний, системний та статистичний методи. А також застосовані напрацювання різних наукових напрямків, що обумовило міждисциплінарний характер здійснюваного аналізу.

Відповідно, гіпотеза дослідження: геокультурна трансформація українців можлива за умови усвідомленої зміни соціальних практик у процесі європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження

Значення і роль незалежної України на карті Європи суттєво змінювалися через низку обставин та подій, що відбувалися безпосередньо в новоутвореній державі після 1991 року. Перші роки незалежності ознаменувалися складними та непередбачуваними рішеннями, які пострадянська українська еліта змушена була приймати під тиском як країн Заходу, зокрема США, так і Росії. Це і Будапештський меморандум, і Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією, це демаркація кордонів, але водночас встановлення безвізового режиму з РФ і Білоруссю, а також нові політична й економічна моделі, що вимагали альтернативних знань та нової парадигми мислення людиноцентричного зразка на противагу вкоріненим колективістським практикам.

Відповідно, нова реальність була системою зіткнення інтересів, конфліктом уявлень і соціальних очікувань, боротьбою «дилетантських» політичних еліт та інститутів вертикальної і горизонтальної відповідальності.

Протягом останніх тридцяти років Україна функціонувала в системі постійної конкуренції низькофахового державного управління, періодично зіштовхуючись із викликами революційного характеру (2004, 2013, 2019). Саме суспільні настрої часто ставали каталізатором радикальних змін і сприяли проникненню нових ідей (демократії, свободи, прав людини тощо), інноваційних форматів управління (децентралізація, діджиталізація, деолігархізація), оновленню еліти (постреволюційні вибори 2005, 2014 років та «електоральний майдан» 2019 року) і т. ін. Саме зусиллями громадян Україна набувала нового змісту. Тоді як політична еліта України перебувала у процесі постійної функціонерної боротьби й не виконувала покладену

на неї функцію: обґрунтування стратегічного орієнтира розвитку держави з використанням апробованих інструментів державотворення найуспішніших націй світу. Через геополітичну визначеність для України цим орієнтиром виступав колективний ЄС та країни Східної Європи, які змогли подолати шлях інтеграції до унії.

Отже, українські революції ставали точками відліку наближення свідомості українців до необхідності інтеграції в європейську спільноту, враховуючи економічний рівень розвитку країн ЄС, поширення демократії, правового захисту, свободи слова тощо. Зокрема, зовнішньополітичні орієнтації українців за роки незалежності виглядають неоднорідними, за даними соціологічних опитувань. Варто зауважити, що тривалий період такі дослідження не проводились, однак із 2000-х років ми отримуємо репрезентативні дані.

Так, у 2016 році були підведені певні підсумки попередніх років, а саме: «населення України протягом близько 20 років кардинально змінювало ставлення до низки геополітичних процесів, зокрема до перспективи вступу до НАТО, Євросоюзу, приєднання до союзу Росії та Білорусі тощо. Найбільшу підтримку вступ до ЄС мав на початку проведення опитування у 2000 році – 56 % «за» і 10 % «проти». Далі підтримка членства в ЄС знижувалася, сягнувши мінімуму у 2013 році (42 %), а в наступні роки зростала (51 % у 2014 році, 56 % – у 2015-му і 48 % – у 2016-му)» (Ворона та Шульга, 2016).

Схожі показники і результати опитувань виявлено у звітах Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова (Разумний, 2021), де зазначено, що у 2004–2014 роках, коли питання геополітичних орієнтацій активно інструменталізувалося у боротьбі між різними політичними таборами всередині України, громадська думка із цього питання була найменш визначеною, доволі мінливою. Окремі опитування у 2005, 2009 і 2012 роках фіксували майже однакову кількість прихильників і противників вступу до ЄС (хоча перші завжди переважали). Після Революції гідності (каталізатором для якої стало придушення громадянського протесту проти зриву підписання Угоди про асоціацію України та ЄС) в українському суспільстві викристалізувалася чітка проєвропейська більшість (понад 50 %) (Рис. 1).

Також графік фіксує очікування громадян щодо постреволюційних обіцянок європейського майбутнього від політичної еліти (2006, 2015),

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА ГЕОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

невиконання яких призводить до розчарувань та зниження рівня підтримки відповідного геополітичного вектора. Однак окремі кроки щодо підписання Угоди про Асоціацію (2014) та безвізового режиму (2017) підвищують показники й розширюють коло прихильників вступу в ЄС (Рис. 1).

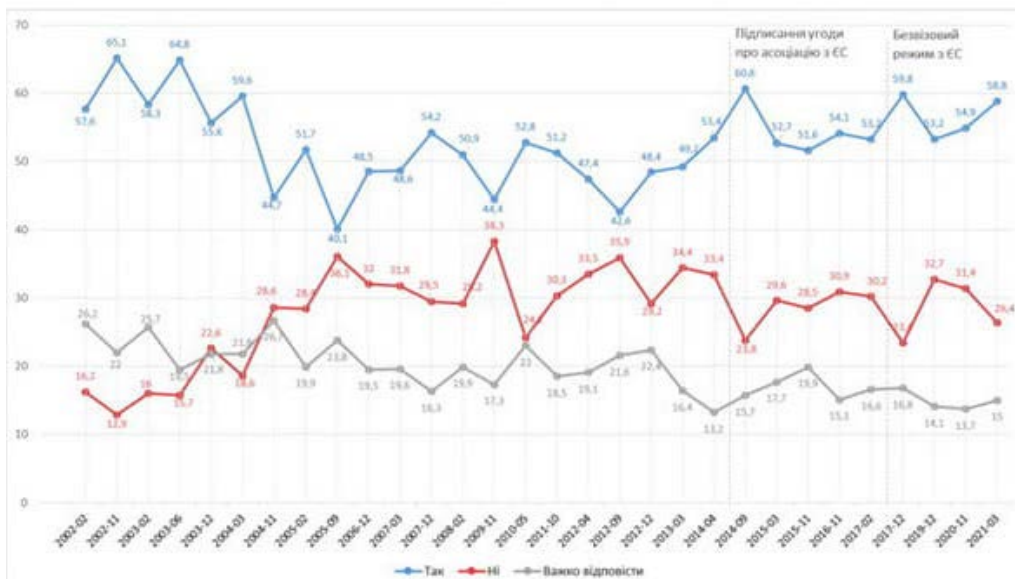

Рис. 1. Зовнішньополітичні орієнтації українців

Джерело: (Розумний, 2021)

За даними показників 2013–2022 років, які ґрунтуються на дослідженнях Соціологічної групи «Рейтинг», вступ до Євросоюзу підтримують 68 %, не підтримують – 24 %. Вступ до НАТО станом на лютий 2022 року підтримували 62 % респондентів (Динаміка ставлення українців до міжнародних союзів, 2023). На той час, як видно на графіку (Рис. 2), із лютого 2022 року – року повномасштабної війни Росії проти України – понад 90 % громадян України виступають за приєднання до ЄС та НАТО (Динаміка ставлення українців до міжнародних союзів, 2023). Тобто війна викоринила територіальні та ідеологічні відмінності між українцями в різних регіонах, різних вікових груп і соціально-економічного статусу щодо зовнішньополітичного курсу держави.

Водночас варто зазначити, що очікування та реальність прямо впливають на певний відсоток громадян, які сприймають зовнішньополітичний курс через практичні кейси успішної співпраці. А у випадку відсутності таких позитивних результатів – втрачають довіру та прихильність. Тому пе-

ріодично – як видно на графіку (Рис. 2) – зменшується показник підтримки вступу в ЄС у листопаді 2023 року серед українців (78 %), що пов’язують зі зменшенням військової та фінансової допомоги зі сторони Заходу.

Однак рівень підтримки саме європейського геополітичного вектора є безальтернативним серед громадян, і цей тренд постійного підвищення фіксується саме із 2014 року. Відповідно, можна констатувати, що геополітична трансформація українців щодо зовнішньополітичного вектора інтеграції визначена – це європейська інтеграція.

Підтримка вступу України в ЄС

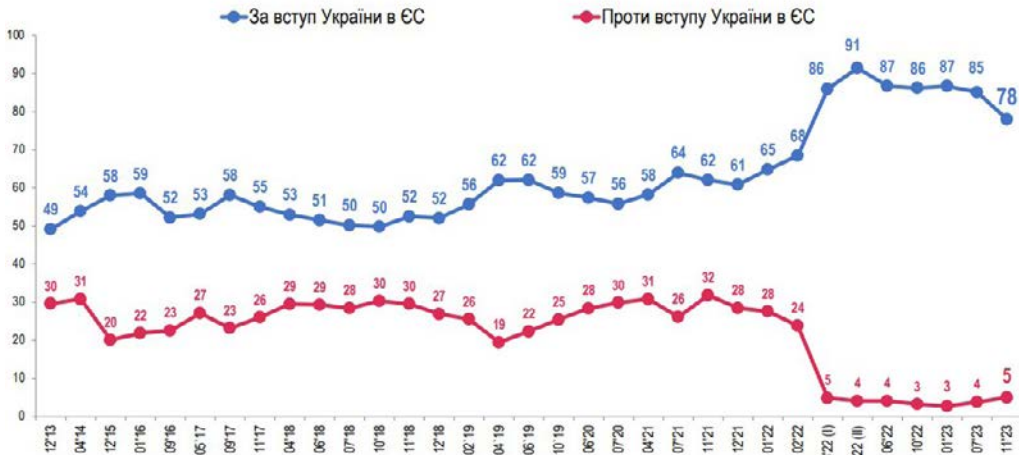

Рис. 2. Підтримка вступу в ЄС

Джерело: (Динаміка ставлення українців до міжнародних союзів, 2023)

Отже, європейська парадигма з геополітичного погляду – це єдина Європа, максимально інтегрована як територіально, так і за сприйняттям політико-культурних, соціально-економічних цінностей, неможлива без розвиненої, стабільної і безпечної України. А головне гасло ЄС – «Єдність у різноманітті» – лише доводить здатність інших політичних націй із власними особливостями стати частиною великої європейської родини, поділяючи спільні цінності та дотримуючись єдиних правил. Відповідно, можна говорити про геокультурні особливості кожної країни-члена

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА ГЕОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

ЄС, але водночас окреслювати спільні не лише нормативно-правові та економічні системи правил, а й визнання і дотримання універсальних ціннісних систем.

Саме тому варто окреслити геокультурні відмінності, а також спільні й відмінні цінності між європейцями та українцями. Загалом є елементи пострадянської свідомості, які прямо впливають на соціальні практики та форми поведінки громадян, однак тісна співпраця із західними партнерами України щодо удосконалення нормативно-правової системи, посилення відповідальності за певні види недоречної поведінки або навіть висловлювань, де часто «поліцією моралі» виступають преса чи громадянське суспільство, породжують нові соціально визнані практики, які поступово змінюють свідомість.

Також геокультурний аспект розвитку націй, який, на думку І. Костири (2021, с.62), передбачає комплексне дослідження окремої території як історично сформованої спільноти, соціокультурної цілісності, що має власний, притаманний лише їй темпоритм розвитку, дозволяє зрозуміти рівень адаптивності націй до нового інтеграційного міжнародного простору.

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну процес інтеграції українського суспільства до євроатлантичної спільноти здійснюється безпосередньою присутністю українців у Європі, США, Канаді та інших країнах. Мільйони людей були вимушені виїхати з України (на середину березня 2023 року в Європі перебувало понад 8 млн українських біженців. За даними ООН, близько 5 млн із них попросили тимчасового захисту в країнах ЄС) та заново будувати своє життя закордоном, на практиці засвоюючи європейські цінності.

Та чи такі вже вони відмінні ці цінності: європейські та українські?

Як уже було зазначено, в листопаді 2013 року, з початком Революції гідності, українські громадяни показали своєю боротьбою, що в колективній свідомості суспільства відбулися значні зміни. І, що найважливіше, ці зміни стосувалися не вибору політичного лідера чи державної політики в цілому, основною була боротьба саме за ідеї та цінності, це був цивілізаційний вибір. Українці вже не раз робили спроби повернутися «додому» – до сім'ї європейських народів. І війна, що триває зараз, це війна за ті цінності, які сповідують українці і європейці.

Часто основною європейською цінністю визначається «європейська культура», тобто спільна для багатьох європейських народів традиція або один культурний стовбур – антична культура та християнство. Також загальновідомими є такі спільні для європейських народів цінності, які були викладені у ст. 2 Договору про Європейський Союз (Consolidated ver-

sion of the Treaty on European Union, 2016): повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенство права та прав людини, у тому числі національних менших. Вони панують на основі плюралізму, недискримінації, толерантності, справедливості, солідарності й рівності між чоловіками і жінками. Вони постали як адекватна відповідь на усі виклики ХХ століття, що пройшли країни ЄС.

Отже, ті народи, які розділяють ці цінності, можуть бути інтегровані до «європейської сім'ї». Яскравим прикладом слугують країни Східної Європи (Болгарія, Румунія, Польща, Угорщина, країни Балтії), які стали членами ЄС, трансформували власні суспільства до прийняття й поширення відповідних цінностей, тоді як Туреччина тривалий період залишається країною-кандидатом в ЄС через коливання настроїв суспільства та відсутність сприйняття базових для ЄС цінностей і принципів співжиття націй.

І. Костиря (2015, с.136) зазначає, що єдиний культурний простір стає реальністю завдяки інтенсивній законотворчій, організаційній і фінансовій діяльності Євросоюзу. Тому ЄС докладає надзвичайних зусиль не просто нормативно-правової зміни правил країн-кандидатів, а і їх геокультурної трансформації до нового простору, де не заперечується традиційна ідентичність, але домінує універсальна європейська система цінностей.

У 2020 році у своїй книзі «Європа на роздоріжжі» чеський інтелектуал С. Комарек (2020, с.456) писав:

«Майже п'ятдесятимільйонна Україна з абсолютно іншою політичною традицією східного типу (легкість утворення озброєних загонів самооборони, локальне панування олігархів, майже відсутній «середній клас») одного разу стане для Євросоюзу вельми проблематичним куснем, перетравлювання якого може бути складним, якщо не фатальним. Ідеться здебільшого про питання «стилю» – дві різні системи функціонування суспільства, кожна з яких є діючою, але по-своєму, неможливо достатньо добре зліпити докупи».

Якщо поглянути на цінності українців, зокрема за результатами Загальнонаціонального кількісного дослідження, проведеного за методикою Ш. Шварца, «Ціннісні орієнтації українців» (березень 2023 року) (Ціннісні орієнтації українців, 2023), то для українців базовими стали: безпека, доброзичливість, універсалізм, конформізм, самостійність, досягнення, гедонізм, стимулювання. Це дослідження засвідчує зародження

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА ГЕОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

в українців цінностей індивідуалізму, що є дихотомічними колективному, етатистському, пострадянському. Це важливий етап на шляху наближення до європейського зразка людиноцентричної парадигми розвитку будь-якої держави й України зокрема.

Як бачимо, за менш ніж десять років Україна змінилася кардинально. І не лише світоглядно, а й у питанні політичної традиції. Війна та повне звільнення від російського політичного впливу наблизили нас до Європи, дуже болісно, але досить швидко.

«Багато теоретиків сучасної демократії заявляли, що пасивного визнання демократичних цінностей недостатньо для того, щоб така система функціонувала. Демократія також потребує певних позитивних чеснот із боку громадян. Зокрема, Алексіс де Токвіль застерігав, що люди в демократичних суспільствах відчують спокусу замкнутися на собі й дбати лише про власний добробут і добробут своєї родини» (Fukuяама, 2018, р.151).

Вже зараз зрозуміло, що українці визнають демократичні цінності зовсім не «пасивно», а у прямому сенсі віддають за них свої життя із 2014 року.

Жоден європейський народ не поніс таких втрат серед своїх співвітчизників, як Україна. І широкомасштабна війна Росії проти України, розв'язана у 2022 році, почалася, фактично, через намір України інтегруватися до Євросоюзу та НАТО. Шлях до демократичного світу, свободи слова, економічного зростання та сповідування цінностей, спільних для України та Європи, залитий кров'ю українців.

Як зазначив норвезький соціальний антрополог Ф. Барт (Barth, 2000, р.26), «кордони є лише лініями на землі». Адаже значно важливіші ті кордони, які утворюються у свідомості кожної людини. А у свідомості українців ми – європейці, якими були і будемо.

Немає якогось єдиного сенсового навантаження щодо концепту «Європа», адже будь-які узагальнення є умовними, і те, що геокультурна трансформація українців у процесі європейської інтеграції відбувається через кризи та війну, досить жорстокий хід історії. Однак повоєнна Україна та її громадяни точно знатимуть й усвідомлюватимуть цінності і соціальні межі свого майбутнього розвитку.

У широкому розумінні можна послугоуватися географією, що, безумовно, відносить Україну до Європи. Натомість, у вузькому сенсі це спільна ідентичність громадян, попри все більш зростаючу культурну неоднорідність.

Європа вже має досвід інтегрування у свій простір країн так званого соціалістичного табору, отже, немає вагомих перепон для такого ж геополітичного розширення меж свого союзу по східних кордонах України.

Г.Хофстеде (Hofstede, 1984), нідерландський соціальний психолог, відомий своїми дослідженнями крос-культурної комунікації, визначав, що значні культурні розбіжності можуть бути навіть між країнами, що дуже близькі географічно. Він навіть розробив культурну модель на основі відмінностей у цінностях та переконаннях. Зокрема, автор зазначав, що культура складається з типових способів мислення, почуттів і реакцій, набутих і переданих головним чином символами, що становлять відмінні досягнення людських груп, включаючи їх втілення в артефактах; суттєве ядро культури складається із традиційних (тобто історично отриманих і відібраних) ідей і особливо пов'язаних із ними цінностей (Hofstede, 1984, с.21). Завдяки цьому ми можемо побачити, що навіть сусідні на карті світу країни можуть бути далекими одна від одної в тих цінностях, які сповідують. Досить легко в цьому переконатися, зіставивши Україну, з одного боку, та Росію і Білорусь, з іншого.

Але й Європа страждає від нездатності бути єдиною навіть на рівні окремої держави, де часто вихідці з інших країн не прагнуть культурної асиміляції й не визнають цінностей країни перебування. Адже, як писав Т.Сарацін (2016, с.65) у праці «Німеччина сама себе руйнує», країна є такою, якою вона є, завдяки своїм жителям та їхнім живим духовним і культурним традиціям. Без людей вона була б тільки географічною назвою. А найбільшою загрозою збереження геокультурної ідентичності німців є демографія та мусульманізація, де остання не є адаптивною щодо вимог німецької нації.

Але Т.Снайдер (Snyder, 2018, р.225) переконаний, «чесноти постають з інституцій, які роблять ці чесноти бажаними й можливими... Чесноти рівності, індивідуальності, правонаступництва, інтеграції, новизни й правди залежать одна від одної, а разом вони покладаються на людські рішення і дії. Напасти на одну з цих чеснот – напасти на всі й одразу. Підсилити одну – означає захопити й інші». Тому Європа і сильна, бо зберігає універсальність своїх базових цінностей, реагує на загрози їм і дуже обережна щодо розширення свого геополітичного впливу туди, де може бути загроза цій єдності світосприйняття й політиці унії.

Звісно, на наш погляд, ще є прогалини в тих цінностях, які сповідують українці. А, краще сказати, в тих цінностях, які українці не сповідують або не закріпили у своїх соціальних практиках. Передусім це толерантність і питання гендерної рівності, ставлення до фемінізму та дискримінації жінок,

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА ГЕОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

які потребують додаткових напрацювань соціально-правового контексту залучення у свідомість та практики сприйняття.

Насправді Україна – це політична нація, країна, в якій проживають люди різних національностей, етнічних груп та різного віросповідання. Тому вона також формується на принципі – єдність у різноманітті, що є позитивною характеристикою для вкорінення уніфікованих цінностей для ЄС.

Ми не маємо сумнівів, що це лише питання часу. І завдяки багатьом освітнім проектам, нормативно-правовим актам з імплементаційними ціннісними парадигмами, безпосередній присутності наших громадян у різних країнах Європи та світу відбудеться геокультурна трансформація українців, що дозволить Україні швидко та адаптивно інтегруватися до Європейського Союзу протягом найближчих років.

Висновки

Отже, геокультурна трансформація українців є важливим та актуальним дослідженням інтеграції України до Європейського Союзу, адже дозволяє виявити ті приховані ракурси адаптації суспільства до тих умов, які визначають реальність міжнародного простору, в якому житимуть наступні покоління нашої держави.

Беззаперечно, багато десятиліть декларування проєвропейського курсу розвитку сприяли формуванню сталої тенденції до зростання прихильників європейського зовнішньополітичного вектора, але глибинних змін політична свідомість українців зазнавала у періоди криз – революцій, війни. Це мало як позитивні наслідки, так і негативні. З одного боку, вдалось консолідувати націю й отримати безальтернативну підтримку розвитку держави саме в напрямку ЄС та НАТО, а з іншого боку – надзвичайно висока ціна, яку Україна за це сплачує (людські життя, затяжна війна, втрата територій, зруйнована економіка, залежність від партнерів тощо). Це доводить найвищі прагнення українців боротись передусім за культурно-ментальні цінності, а вже потім за матеріальні.

Геокультурна трансформація українців відбувається етапами й через складне усвідомлення. Існує, відповідно, потреба в посиленні освітніх, агітаційних заходів на впровадження нормативно закріплених соціальних практик, що викорінюватимуть пострадянську систему світосприйняття, замінюючи її новими людиноцентричними транспарентними сенсами.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Ворона, В.М. та Шульга, М.О. ред., 2016. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*, [online] 3 (17). Доступно: <<https://isnasu.org.ua/assets/files/monitoring/maket-2016monitoring.pdf>> [Дата звернення 15 грудня 2023].

Вояковський, Д., 2015. *Ментальні кордони в Європі без кордонів*. 2-ге вид. Київ: Ніка-Центр.

Динаміка ставлення українців до міжнародних союзів: Загальнонаціональне опитування #25, 2023. *Соціологічна група «Рейтинг»*, [online] 22-23 листопада. Доступно: <https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_unions_112023_press.pdf> [Дата звернення 10 січня 2024].

Комарек, С., 2020. *Європа на роздоріжжі*. Переклад з чеської О. Крушинської. Львів: Апріорі.

Костира, І., 2015. *Геокультурні стратегії політики міжнародної інтеграції*. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Костира, І., 2021. *Сучасні стратегії геокультурної політики*. Київ: Видавничий центр КНУКіМ.

Меєр, Е., 2023. *Культурна карта, Бар'єри міжкультурного спілкування в бізнесі*. Київ: Наш Формат.

Муазі, Д., 2018. *Геополітика емоцій. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ*. Переклад з англійської мови О. Гординчук. Київ: Брайт Стар Паблішинг.

Розумний, О., 2021. Чи розчарувалися українці в євроінтеграції? *Разумков Центр*, [online] 11 червня. Доступно: <<https://razumkov.org.ua/statti/chy-rozcharuvalysia-ukraintsi-v-ievrointegratsii>> [Дата звернення 10 січня 2024].

Романчук, Я., 2023. *Новий Захід. Українська мрія*. Харків: Літера Нова.

Сарацин, Т., 2016. *Німеччина сама себе руйнує. Як ми ставимо на кін долю нашої країни*. Київ: Темпора.

Ціннісні орієнтації українців. Результати загальнонаціонального кількісного дослідження, проведеного за методикою Ш. Шварца, 2023. *Центр соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС»*. [online] Доступно: <<https://socis.kiev.ua/ua/2023-07-10/>> [Дата звернення 10 січня 2024].

Шіммельфенінг, Ф. та Зедельмаєр, У. упоряд., 2010. *Європеїзація Центральної та Східної Європи*. Київ: Юніверс.

Barth, F., 2000. Boundaries and connections. In: A. Cohen, ed. *Signifying identities: anthropological perspectives on boundaries and contested values*. London: Routledge, pp.19-36.

Consolidated version of the Treaty on European Union, 2016. *Official Journal of the European Union*, [online] 59, pp.13-47. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2016/art_2/oj> [Accessed 20 December 2023].

Fukuyama, F., 2018. *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Hofstede, G., 1984. *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. London: SAGE.

Snyder, T., 2018. *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America*. New York: Tim Duggan Books.

REFERENCES

Barth, F., 2000. Boundaries and connections. In: A. Cohen, ed. *Signifying identities: anthropological perspectives on boundaries and contested values*. London: Routledge, pp.19-36.

Consolidated version of the Treaty on European Union, 2016. *Official Journal of the European Union*, [online] 59, pp.13-47. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2016/art_2/oj> [Accessed 20 December 2023].

Dynamika stavlennia ukraintziv do mizhnarodnykh soiuziv: Zahalnonatsionalne opytuvannia #25 [Dynamics of Ukrainians' attitudes toward international unions: National survey #25], 2023. *Sociological Group "Rating"*, [online] 22-23 November. Available at: <https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_unions_112023_press.pdf> [Accessed 10 January 2024].

Fukuyama, F., 2018. *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Hofstede, G., 1984. *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. London: SAGE.

Komarek, S., 2020. *Yevropa na rozdorizhzhzi* [Europe at a crossroads]. Translated from the Czech by O. Krushynskoi. Lviv: Apriori.

Kostyria, I., 2015. *Heokulturni stratehii polityky mizhnarodnoi intehratsii* [Geocultural strategies of international integration policy]. Kyiv: Vydavnytstvo Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova.

Kostyria, I., 2021. *Suchasni stratehii heokulturnoi polityky* [Modern strategies of geocultural policy]. Kyiv: KNUCA Publishing Centre.

Meier, E., 2023. *Kulturna karta, Bariery mizhkulturnoho spilkuвання v biznesi* [Culture Map: Breaking Through the Invisible Boundaries of Global Business]. Kyiv: Nash Format.

Muazi, D., 2018. *Heopolityka emotsii. Yak kultury strakhu, prynyzhennia ta nadii zminiuiut svit* [The geopolitics of emotions. How cultures of fear,

humiliation and hope are changing the world]. Translated from English by O. Hordynchuk. Kyiv: Brait Star Pablishynh.

Romanchuk, Ya., 2023. *Novyi Zakhid. Ukrainska mriia* [The New West. The Ukrainian dream]. Kharkiv: Litera Nova.

Rozumnyi, O., 2021. Chy rozcharuvalysia ukraintsi v yevrointehratsii? [Are Ukrainians Disappointed with European Integration?]. *Razumkov Centre*, [online] 11 June. Available at: <<https://razumkov.org.ua/statti/chy-rozcharuvalysia-ukraintsi-v-ievrointegratsii>> [Accessed 10 January 2024].

Saratsyn, T., 2016. *Nimechchyna sama sebe ruiniie. Yak my stavymo na kin doliu nashoi krainy* [Germany is destroying itself. How we put the fate of our country at stake]. Kyiv: Tempora.

Shimmelfeningh, F. and Zedelmaier, U. comps., 2010. *Yevropeizatsiia Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy* [The Europeanization of Central and Eastern Europe]. Kyiv: Yunivers.

Snyder, T., 2018. *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America*. New York: Tim Duggan Books.

Tsinnisni oriientatsii ukraintsiiv. Rezultaty zahalnonatsionalnoho kilkisnoho doslidzhennia, provedenoho za metodykoiu Sh. Shvartsa [Value Orientations of Ukrainians. Results of a nationwide quantitative study conducted by the methodology of S. Schwartz], 2023. *Centre for social and market research "SOCIS"*. [online] Available at: <<https://socis.kiev.ua/ua/2023-07-10/>> [Accessed 10 January 2024].

Voiakovskiy, D., 2015. *Mentalni kordony v Yevropi bez kordoniv* [Mental borders in Europe without borders]. 2nd ed. Kyiv: Nika-Tsentr.

Vorona, V.M. and Shulha, M.O. eds., 2016. *Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin* [Ukrainian society: monitoring social changes], [online] 3 (17). Available at: <<https://isnasu.org.ua/assets/files/monitoring/maket-2016monitoring.pdf>> [Accessed 15 December 2023].

GEOCULTURAL TRANSFORMATIONS OF UKRAINIANS IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION

Alla Mishchenko^{1a},
Anastasiia Puhach^{2b}

¹*PhD in Political Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-6221>,
e-mail: mishenko.ab@gmail.com,*

²*PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6003-9925>,
e-mail: Geufx@ukr.net,*

^a*Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine, 01133*

^b*Sigmund Freud University Ukraine, Kyiv, Ukraine, 02000*

The article is devoted to the study of geocultural transformation of Ukrainians, taking place during the years of independence in relation to the foreign policy course of the state's development. It is determined that European integration became relevant among Ukrainians during periods of crisis, including the Orange Revolution in 2004, the Revolution of Dignity in 2013–2014, as well as with the beginning of a full-scale war of Russia against Ukraine in 2022, which extremely consolidated the nation to the level of 90% support for joining the EU and NATO, and destroying all other territorial and ideological differences among citizens. Due to statistical and comparative methods, it is possible to identify political and integration events that significantly changed the citizens' attitudes towards the Western vector of integration. The systematic method allows to reveal the essence of European integration not only as a geographical expansion of borders, a legal implementation of rules or ensuring economic growth, but also through the perception and inclusion in social practices of basic European values (equality, freedom, democracy, the rule of law, etc.), the recognition and observance of which are a key for candidate countries. For Ukrainians, a number of post-Soviet values and social practices are still characteristic; they are focused on collectivist consciousness and the statist (paternalistic) paradigm of state governance, unregulated issues of the rule of law, gender equality and tolerance. At the same time, studies of recent years indicate individualistic attitudes and human-centric values dominance, which bring Ukraine closer and increase its chances of quick adaptation to the reality of coexistence with European nations. Accordingly, the hypothesis that the geocultural

transformation of Ukrainians is possible under the condition of some conscious change in social practices in the process of European integration is confirmed.

Key words: geoculture; foreign policy orientation; European integration; political transformation; values.